

Ucraina ca teren de testare pentru o nouă uniație: amenințări și căi de depășire

Raportul mitropolitului Luca al Zaporojie și Melitopolului, prezentat la conferința „Influența Patriarhiei Constantinopolului asupra destinului Ortodoxiei în Ucraina”, organizată de Centrul de Studii Ruse în cadrul Facultății de Științe Politice a Universității din Belgrad.

Evenimentele legate de intervenția necanonică a patriarhului Constantinopolului, Bartolomeu, și a Sinodului său în criza bisericească din Ucraina și crearea „Bisericii Ortodoxe a Ucrainei” (BOaU sau PȚU) sunt pe bună dreptate considerate de mulți ierarhi și analiști ortodocși ca parte a unui proiect de mai mare amploare, al cărui scop este unificarea lumii creștine sub egida Vaticanului, cu participarea Fanarului.

Eforturile Patriarhiei Ecumenice de a promova ideea „primului fără egali”, precum și dialogul ecumenic activ cu Biserica Romano-Catolică au dus la schimbări semnificative în Ortodoxia mondială. În acest context, proiectul PȚU servește drept teren experimental pentru testarea metodelor și practicilor de destrămarea ordinii tradiționale din Bisericile Ortodoxe Locale și de deturnare a dialogului ecumenic. Prezentul raport este dedicat analizei acestor procese, evaluării consecințelor și identificării căilor de apărare a ordinii canonice în actualul context bisericesc.

În ultimii ani, patriarhul ecumenic Bartolomeu promovează activ conceptul de „primul fără egali”, care ridică numeroase întrebări și neliniști în rândul celorlalte Biserici Ortodoxe Locale.

Acest concept oferă patriarhului Constantinopolului un statut special în lumea ortodoxă, presupunând nu doar un primat de onoare, ci și un primat de autoritate. Ca urmare, patriarhul Bartolomeu își asumă competențe care nu sunt prevăzute de canoane și nici de practica istorică a Ortodoxiei.

Promovând ideea supremației sale în Răsăritul Ortodox, Fanarul caută apropierea de Vatican. Slujbele și rugăciunile comune ale reprezentanților Patriarhiei Constantinopolului și ale Bisericii Romano-Catolice au devenit ceva obișnuit. De remarcat sunt chiar și declarațiile patriarhului Bartolomeu favorabile unirii cu catolicii. De exemplu, în 2021, la sărbătoarea Sfântului Apostol Andrei cel Întâi Chemat, la Istanbul a fost prezentă o delegație a Vaticanului, condusă de cardinalul Kurt Koch. În predica sa, patriarhul Bartolomeu a subliniat că întâlnirile sale cu papa Francisc întăresc dorința unui „potir comun al Euharistiei”. Acest lucru indică eforturi active de apropiere între Fanar și Biserica Romano-Catolică. Declarații similare au fost repetate în mod constant, mai ales în ajunul aniversării a

1700 de ani de la Primul Sinod Ecumenic în 2025.

În acest context este important de subliniat că unirea a fost condamnată în mod repetat de către Biserica Ortodoxă. Încă din 2003, Ortodoxia mondială, prin glasul Întâistătătorilor tuturor Bisericilor Ortodoxe Locale, a exprimat o poziție comună față de unire și față de tentativele de creare a unui patriarhat greco-catolic în Ucraina. Acest răspuns a fost dat în legătură cu un memoriu al cardinalului Walter Kasper, care, din partea Scaunului Apostolic, s-a adresat Preafericitului Patriarh al Moscovei și al întregii Rusii, Alexie al II-lea. După ce patriarhul Alexie au primit acest memoriu, capii Bisericilor Locale și-au exprimat opiniile lor, inclusiv patriarhul Constantinopolului Bartolomeu, care a trimis un mesaj special papei de la Roma. În aceste mesaje, unirea a fost numită o erezie eclesiologică, care nu are dreptul de a exista în creștinism, iar crearea unui patriarhat greco-catolic ucrainean a fost considerată un pas extrem de ostil și neprietenos față de Ortodoxie.

De asemenea, în Declarația Comună semnată de Patriarhul Chiril al Moscovei și al întregii Rusii pe de o parte și papa Francisc pe de alta, în timpul întâlnirii lor din Havana, în 2016, uniaticismul și prozelitismul au fost considerate metode inacceptabile.

Cu toate acestea, în ciuda acestui protest solidar, patriarhul ecumenic Bartolomeu continuă să promoveze conceptul său eclesiologic de „primul fără egali” și să pregătească terenul pentru o unire globală. De pe acum este clar că această tendință de unificare va duce inevitabil la schimbări profunde în toate aspectele vieții ortodoxe – inclusiv în învățătura de credință, în practica liturgică și în ordinea canonică. Aceasta, mai ales având în vedere cuvintele recente ale papei Francisc, rostite pe 13 septembrie 2024, în Singapore, la o întâlnire cu tineretul la care au participat reprezentanți ai cinci religii diferite. La acea întâlnire, el a declarat că „toate religiile sunt o cale către Dumnezeu”.

Pe exemplul Ucrainei, Fanarul implementează o strategie de unificare, care ulterior ar putea fi aplicată la un nivel mai larg. Scopul său inițial este formarea unei noi uniunii pe baza „Bisericii Ortodoxe a Ucrainei” (BOaU sau „PȚU”) și a Bisericii Greco-Catolice Ucrainene (UGCȚ). Dacă această sarcină va fi îndeplinită, atunci Patriarhatul Constantinopolului și Vaticanul vor folosi „precedentul ucrainean” ca dovadă că reunificarea ortodocșilor și catolicilor fără modificarea dogmelor este posibilă și realizabilă.

Crearea „PȚU” în anul 2018 și acordarea Tomosului de autocefalie acesteia a devenit punctul de plecare pentru lansarea acestui experiment. Acest lucru este demonstrat de evenimentele ulterioare din Ucraina, care au urmat acestui pas distructiv al patriarhului ecumenic.

Unul dintre elementele principale ale acestui proiect a fost cooperarea dintre „PȚU” și Biserica Greco-Catolică Ucraineană (UGCȚ).

Începând cu „EuroMaidanul” și evenimentele din 2014, rugăciunile comune și acțiunile reprezentanților structurii lui Dumenko și ale uniaților au devenit un fenomen obișnuit în Ucraina. Aceste acțiuni comune sunt menite să arate amploarea și să demonstreze posibilitatea unificării celor două confesiuni. Totuși, este evident că astfel de inițiative sunt dictate nu de o necesitate spirituală, ci de conjunctura politică și dorința de a crea o aparență de unitate.

Liderul „PȚU”, Epifanie Dumenko, a declarat de mai multe ori dorința sa de aprofundare a relațiilor cu UGCȚ, subliniind că o posibilă unire va depinde de dialogul ortodox-catolic global. „Această cheie (cheia unirii celor două organizații religioase ucrainene – mitropolitul Luca) nu se află în Ucraina, ci la Roma și la Constantinopol, pentru că acolo au loc dialogurile ecumenice. În viitor, de acestea vor depinde și relațiile noastre aici, în Ucraina. Dar aceste relații sunt bune și cred că în viitor se vor îmbunătăți și mai mult”, a spus liderul „PȚU” pe 12 septembrie 2019 în cadrul unei întâlniri la Universitatea Națională „Politehnica din Lvov”.

Prezența catolicilor la slujbele „ierarhilor” și „clericilor” „PȚU” ilustrează direct mișcarea spre uniație.

Un aspect la fel de important în extinderea „ferestrei Overton” în interesul uniaților a fost operațiunea de absorbție și „asimilare” practică în UGCȚ a unei părți rupte din „Biserica Ortodoxă Autocefală a Ucrainei” – „BOAaU” (fosta eparhie Harkov-Poltava a „BOaU”). Acest proces a fost aprobat și binecuvântat de Vatican, care a creat de facto primul precedent în istoria modernă a Ucrainei de trecere în uniație a unei structuri religioase care se identifica drept ortodoxă. Potrivit experților, această inițiativă trebuie considerată o etapă finală de testare a tehnologiilor de integrare a ortodoxiei ucrainene în structurile catolice. În acest context, este de remarcat că procesul de fuziune dintre „BOAaU” și UGCȚ nu a fost oprit nici după crearea „PȚU”, ca punct de unificare pentru diferite organizații care au părăsit Ortodoxia pentru schismă. Acest lucru demonstrează încă o dată că uniații nu consideră structura creată de Fanar ca un actor de lungă durată, independent și egal în sfera religioasă a Ucrainei. Mai mult, ei pregătesc pentru „PȚU” un rol diferit, mult mai modest și ingrat.

Despre caracteristicile și contururile acestui rol se poate judeca dintr-un interviu al liderului UGCȚ, Sviatoslav Șevciuk, acordat publicației „Obozrevatel” la 18 martie 2019.

În primul rând, liderul uniaților ucraineni a menționat că a obținut acordul lui Dumenko pentru întâlniri regulate în care se vor discuta perspectivele și parametrii apropierii celor două structuri. În al doilea rând, acest proces va avea loc în conformitate cu un îndrumar agreat de ambele părți (Șevciuk a subliniat că UGCȚ are deja un astfel de îndrumar, care poate fi modificat în funcție de viziunea „PȚU”; de facto, aceasta înseamnă că uniații vor impune propria concepție ca bază a fuziunii). În al treilea rând, din interviul lui Șevciuk reiese că UGCȚ urmărește o absorbție blândă și atentă a „PȚU”. În acest sens, se preconizează evitarea formării unei structuri comune și accentul se va pune pe restabilirea

„comuniunii euharistice” și pe „posibilitatea de a sluji Sfânta Liturghie la același altar”. În al patrulea rând, liderul uniaților a dat clar de înțeles pe cine vede drept partener senior și pe cine drept junior în viitorul tandem. Potrivit lui, UGCȚ – spre deosebire de „PȚU” – nu este o „biserică locală”, deoarece parohiile sale nu se află doar în Ucraina. Acest fapt oferă uniaților dreptul nu doar de a aspira la statutul de patriarhat, ci și de a prelua îndrumarea spirituală a întregii diaspore ucrainene, în calitate de „biserică globală cu structuri patriarhale de facto”. În al cincilea rând, se remarcă refuzul demonstrativ al lui Șevciuk de a răspunde la întrebarea dacă unirea UGCȚ și „PȚU” va fi una „între egali”.

De facto, absorbția „PȚU” de către Biserica uniată se va desfășura într-o formă extrem de delicată și invizibilă pentru publicul larg. După cum a spus Șevciuk, uniații nu urmăresc, în prima etapă, crearea unor megastructuri comune cu „PȚU”.

Este vorba despre stabilirea „comuniunii euharistice și a slujirii liturgice comune”, ceea ce reprezintă rezultatul dorit de catolici. Dacă uniații îi vor convinge pe reprezentanții „PȚU” să slujească împreună și să se „împărtășească din același potir”, acest fapt va echivala cu recunoașterea autorității spirituale a Papei de la Roma asupra structurii lui Dumenko. După un astfel de pas, intrarea de facto a „PȚU” în UGCȚ va fi la un pas distanță.

La nivel practic, unul dintre cele mai importante mecanisme de promovare a acestui proces va fi pregătirea ideologică corespunzătoare a „clerului” „PȚU”, precum și formarea unei baze „teologice” comune care să justifice noua unie. În sprijinul acestei concluzii stau, printre altele, cuvintele lui Dumenko rostite în cadrul unui interviu la canalul ICTV, la scurt timp după alegerea sa ca lider al noii structuri religioase.

„Am conturat un anumit drum pentru viitoarea noastră cooperare (cu UGCȚ) și în continuare vom căuta acele puncte de contact care ne vor uni. Este vorba despre educația spirituală și alte sfere ale existenței noastre”, a declarat liderul „PȚU”.

Trebuie menționat și anunțul recent privind sărbătorirea comună a Paștelui în anul 2025, făcut la Sinaxa ierarhilor Tronului Ecumenic. Potrivit publicației „Romfea”, în mai 2025, la Niceea (Bitinia), va avea loc celebrarea oficială a 1700 de ani de la Primul Sinod Ecumenic, cu participarea Papei Francisc. Biroul de presă al Patriarhatului Constantinopolului a anunțat că, în spiritul Sinaxei, s-a exprimat dorința ca Răsăritul și Apusul creștin să sărbătorească Paștele împreună. Acest pas ar trebui să devină începutul stabilirii unei date comune anuale. O astfel de mișcare subliniază intenția Fanarului de a avansa spre unirea cu Roma.

În acest context, este important să înțelegem care este interesul Patriarhatului Constantinopolului în stabilirea unității cu Roma.

După cum a menționat profesorul de drept canonic al Facultății de Drept din cadrul Universității Aristotel din Salonic, Kyriakos Kyriazopoulos, scopul Vaticanului în dialogul ecumenic cu Fanarul este transformarea Bisericilor Ortodoxe Autocefale în uniate. Scaunul papal dorește să extindă aplicarea „Codului Canoanelor Bisericilor Orientale”, emis în 1990 de papa polonez Ioan Paul al II-lea, asupra tuturor Bisericilor Ortodoxe. Acest document include reguli dogmatice care impun pontiful ca lider cu primatul autorității.

Implementarea unui astfel de plan este posibilă doar prin transformarea patriarhului Bartolomeu într-un fel de „papă al Răsăritului”, care să poată conduce singur lumea ortodoxă și să-i impună deciziile favorabile Bisericii Romano-Catolice. Această putere imensă, recunoscută de Vatican, este ceea ce urmărește liderul Fanarului, distrugând sinodalitatea Bisericii, legalizând structuri schismatice și slăbind acele Biserici Ortodoxe care se opun transformării universale a ortodocșilor în uniați.

Procese lansate de patriarhul Bartolomeu au dus deja la distrugerea unității panortodoxe și la diviziuni profunde în lumea ortodoxă. Astăzi asistăm la formarea unui nou model al Ortodoxiei mondiale, în care centrul este patriarhul Constantinopolului, cu competențe și privilegii fără precedent. Aceasta schimbă natura însăși a organizării Bisericii Ortodoxe și contravine principiului sinodal, aflat la baza ei.

Lovitura principală este îndreptată împotriva Bisericii Ruse și a Bisericilor din Balcani, care sunt cei mai puternici opozanți ai unirii și ambițiilor de putere ale Fanarului, care aduc „trufia deșartă a acestei lumi”, după cum scriau odinioară părinții din Cartagina Papei Celestin. Scopul Patriarhatului Constantinopolului este să slăbească aceste Biserici prin divizare și izolare pe plan internațional (acest proces este deja observat în Țările Baltice).

Ucraina este proiectul pilot principal în această strategie. Următoarele ținte pot fi Moldova, Belarus și teritoriul canonic al Bisericii Sârbe, unde se preconizează crearea unor „biserici” separate după modelul „PȚU” („parada autocefaliilor”).

În acest context, merită să menționăm sprijinul oferit de UGCȚ și Fanar liderului structurii schismatice muntenegrene, Boris Bojovici.

Astfel, Biserica Greco-Catolică Ucraineană a contribuit la legalizarea acestuia, invitând liderul „Bisericii Ortodoxe Muntenegrene” la conferința „Împreună prin vremuri grele de război: experiența țărilor post-iugoslave și a Ucrainei” (Lvov, 17–18 aprilie 2024).

Apoi uniații i-au oferit lui Bojovici platforma lor informațională – portalul RISU. Într-un interviu acordat acestui site, „ierarhul” muntenegrean a spus că structura sa speră să obțină Tomos de autocefalie de la

Patriarhatul Constantinopolului. De asemenea, el a declarat că menține un contact strâns cu Fanarul, care, potrivit lui, a trimis observatori „pentru a studia organizarea internă” a așa-numitei Biserici Ortodoxe Muntenegrene.

Problema este că în 2019, într-un interviu acordat publicației sârbe „Kurir”, liderul Fanarului a dat asigurări că nu va acorda niciodată autocefalie „falsei” Biserici Ortodoxe Muntenegrene. La întrebarea clarificatoare dacă autocefalia ar fi posibilă în cazul în care „BOM” ar fi condusă de altcineva (în locul lui Mihailo Dedeici), el a răspuns categoric: „Nu, nu și nu! Biserica din Muntenegru este Biserica Ortodoxă Sârbă și acolo nu va exista niciodată nicio schimbare.”

Și totuși, după câțiva ani, apar anumite „contacte” cu schismaticii muntenegreni. Astfel, Fanarul a demonstrat încă o dată că declarațiile și promisiunile sale nu sunt de încredere.

La fel s-a întâmplat și cu Biserica Ortodoxă Ucraineană (UPT), atunci când patriarhul Bartolomeu a afirmat de mai multe ori că îl recunoaște pe mitropolitul Onufrie drept singurul lider canonic al ortodoxiei ucrainene, dar ulterior a intervenit pe teritoriu canonic străin și a acordat autocefalie schismaticilor ucraineni.

Cine poate garanta că nu va proceda la fel și cu Biserica Ortodoxă Sârbă? În scenariul ucrainean, reprezentanții „UPT-KP” au menținut ani de zile contacte neoficiale cu Fanarul și în cele din urmă au obținut ceea ce doreau când conjunctura politică s-a schimbat. Contradicția dintre declarațiile publice ale lui Bartolomeu și acțiunile sale a fost estompată în fluxul de argumente sofistice.

Având în vedere cele de mai sus, disponibilitatea Bisericilor Autocefale de a apăra curăția credinței și ordinea canonică devine deosebit de importantă. Rațiunea sobornicească a Bisericii Universale trebuie să evalueze acțiunile Fanarului legate de promovarea ideii „primului fără egali” și de apropierea de unirea cu Vaticanul. Aceste acțiuni depășesc limitele disputelor de jurisdicție și necesită o reflecție profundă și o discuție la nivel panortodox.

Având în vedere situația actuală, propun spre discuție unele măsuri de caracter pan-ortodox pentru protejarea unității, ordinii canonice și a purității doctrinare a Ortodoxiei:

1. **Consolidarea „formatului de la Amman”:** Întâlnirea de la Amman, inițiată de Patriarhia Ierusalimului, a fost unul dintre primii pași în discutarea crizei actuale din Biserica Ortodoxă. Acest format poate fi dezvoltat ca o platformă permanentă pentru dialog și schimb de opinii între Bisericile Autocefale. Întâlnirile regulate în acest format ar ajuta la formularea unei viziuni comune și a unor mecanisme de protecție a ordinii canonice, precum și la prevenirea unor posibile viitoare schisme.

Dacă în această etapă este dificil să se asigure comunicarea directă între Întâistătătorii Bisericilor Autocefale, merită luată în considerare o altă opțiune pentru menținerea comunicării continue. De exemplu, organizarea unor întâlniri periodice ale reprezentanților de încredere ai Întâistătătorilor, care să aibă dreptul de a vorbi în numele acestora și să fie investiți cu anumite competențe serioase.

2. **Desfășurarea dialogurilor și sinoadelor teologice:** O componentă importantă în păstrarea unității o constituie discuțiile teologice asupra problemelor legate de canoane, eclesiologie, primat și sinodalitate. Organizarea unor comisii teologice, cu participarea reprezentanților din diferite Biserici Autocefale (de exemplu, implicate în „formatul de la Amman”), care să pregătească poziții comune asupra celor mai sensibile subiecte pentru întâlnirile Întâistătătorilor, ar permite o abordare mai profundă a problemelor și identificarea unor răspunsuri argumentate la provocările teologice. Unul dintre domeniile acestei activități ar putea fi analiza și discutarea la nivel pan-ortodox a documentului Bisericii Ortodoxe Ruse: „Despre denaturarea învățaturii ortodoxe despre Biserică în acțiunile ierarhiei Patriarhiei Constantinopolului și în luările de poziție ale reprezentanților săi”.

3. **Consolidarea rolului Sinoadelor Locale:** Bisericile Ortodoxe Autocefale pot convoca propriile Sinoade pentru a formula poziții comune asupra problemelor-cheie ale organizării canonice și relațiilor cu alte Biserici Autocefale. Recomandările și hotărârile acestor Sinoade pot fi apoi prezentate spre discuție la nivel pan-ortodox.

4. **Condamnarea pan-ortodoxă a acțiunilor schismatice:** Bisericile Autocefale trebuie să acționeze solidar împotriva încălcărilor canonice și a acțiunilor schismatice, condamându-le public. Aceasta va ajuta la prevenirea răspândirii învățăturilor greșite și la menținerea ordinii bisericești.

5. **Interacțiunea cu mirenii și clerul:** Este necesară întărirea legăturilor în interiorul Bisericii, implicarea clerului și a mirenilor în discutarea problemelor dificile. Dialogul intern în Biserică va permite formularea unei poziții comune asupra problemelor presante și va consolida unitatea internă. O importanță deosebită o are predica, educația și explicarea către credincioși a chestiunilor importante

legate de organizarea canonică și eclesiologie.

6. **Combaterea presiunii externe:** Bisericile Autocefale trebuie să se unească pentru a se apăra de intervențiile externe, fie că este vorba de presiuni politice, acțiuni ale unor grupuri radicale sau inițiative ecumenice care subminează baza dogmatică și ordinea canonică. Diplomația bisericească la nivel internațional trebuie de asemenea să contribuie la protejarea intereselor și tradițiilor bisericești.

7. **Spațiu informațional comun pan-ortodox:** Crearea unui spațiu informațional pan-ortodox, care să reflecte și să explice pozițiile Bisericilor Autocefale asupra problemelor controversate, este un instrument important pentru combaterea dezinformării și manipulării. Mass-media oficială bisericească și platformele online pot contribui la informarea credincioșilor cu privire la poziția Bisericii și la consolidarea autorității acesteia. Mai mult, s-ar putea lua în considerare crearea unei resurse informaționale comune, pe care să fie prezentate pozițiile Bisericilor Autocefale asupra celor mai importante teme de pe agenda pan-ortodoxă, să fie reflectate cele mai semnificative evenimente din viața Bisericilor, și să se desfășoare un dialog direct între cercurile teologice și experți ai Bisericilor Autocefale asupra tuturor temelor de interes (un „Amman” de tip experți).

Dezvoltarea acestor direcții și urmarea lor, cred, va permite Bisericii Ortodoxe să-și păstreze unitatea și identitatea, precum și să răspundă adecvat provocărilor contemporane.

Mitropolitul de Zaporojie și Melitopol, Luca (Kovalenko)

22 octombrie 2024